

UDHËZUES PËR VLERËSIMIN BIO-PSIKO-SOCIAL TË FËMIJËVE ME AFTËSITË KUFIZUARA

Intervistimi i fëmijëve dhe mbështetja e prindërve
dhe kujdestarëve ligjorë të tyre

**UDHËZUES PËR VLERËSIMIN BIO-PSIKO-SOCIAL TË
FËMIJËVE ME AFTËSI TË KUFIZUARA**

Intervistimi i fëmijëve dhe mbështetja e prindërve dhe kujdestarëve ligjorë të tyre

Qershor 2024

Përmbajtja

Shkurtime.....3

Hyrje..... 3

1. Qëllimi i udhëzuesit.....4

2. Kush duhet ta lexojë këtë udhëzues?..... 4

3. Çfarë është reforma e vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar?5

4. Realizimi I vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar.....9

5. Vlerësimi bio-psiko-social I fëmijëve me aftësi të kufizuar.....11

6. Prindërit e fëmijëve me aftësi të kufizuar – barra fizike dhe psikologjike.....14

7. Udhëzime praktike për komisionin shumëdisiplinor gjatë vlerësimit të fëmijës me aftësi të kufizuar në prani të prindit / kujdestarit ligjor.....16

8. Intervista e strukturuar18

9. Aneks

Aneks 1. Procesi i vlerësimit të fëmijëve me aftësi të kufizuar dhe mundësimi i mbështetjes me shërbime (skematike).....21

Aneks 2. Stadet e zhvillimit dhe rritjes së fëmijëve.....22

Aneks 3. Konventa për të Drejtat e Fëmijëve.....28

Aneks 4. Konventa e OKB për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar.....30

Hyrje

Shërbimet shoqërore duhet të përqendrohen në nevojat e individëve për të promovuar mirëqenien e tyre, dhe në veçanti për t'u dhënë mundësi atyre të jetojnë jetë sociale dhe më të shëndetshme në komunitetin e tyre. Kujdesi dhe mbështetja e kordinuar e përqendruar te individi është çelësi për përmirësimin e rezultateve për individët që përdorin këto shërbime.

Ky udhëzues zbatohet gjatë vlerësimit bio-psiko-social të fëmijëve me aftësi të kufizuara, duke përfshirë vlerësimin e nevojave për mbështetje me shërbime të kujdesit social, shëndetësor dhe shërbimeve të arsimit.

Në këtë Udhëzues janë patur parasysh parimet e Konventës së të Drejtave të Fëmijëve dhe Konventën për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, të ratifikuara nga Shteti Shqiptar.

Republika e Shqipërisë ka ratifikuar Konventën për të Drejtat e Fëmijës (KDF) si dhe Konventën për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDPAK). Të dy konventat parashikojnë që fëmijët me aftësi të kufizuara të kenë të njëjtat të drejta dhe liri themelore si edhe fëmijët e tjerë, të gëzojnë një jetë të plotë dhe të denjë, në kushte që sigurojnë dinjitet, promovojnë vetëvlerësimin dhe lehtësojnë pjesëmarrjen e tyre të plotë dhe efektive në shoqëri.

Fëmijët me aftësi të kufizuara kanë të drejtë për kujdes të veçantë dhe për ndihmë nga ana e prindërve apo atyre që janë përgjegjës për kujdesin e tyre, në varësi të gjendjes së fëmijës dhe rrethanave financiare dhe ekonomike të prindërve, ose të tjerëve që kujdesen për fëmijën. Kjo ndihmë jepet pa pagesë, kurdoherë që është e mundur, dhe qëllimi i kësaj ndihme është të bëjë të mundur që fëmija me aftësi të kufizuara të ketë qasje dhe të marrë arsimim, trajnim, shërbime të kujdesit shëndetësor, shërbime rehabilitimi, përgatitje për punësim dhe mundësi për lojë dhe zbavitje në një mënyrë të favorshme për arritjen e integritetit sa më të plotë në shoqëri, të potencialit dhe zhvillimit më të lartë të mundshëm.

Në përputhje me parimet e shprehura në Konventën e të Drejtave të Personave me Aftësi të Kufizuara, si edhe me ligjin nr.93/2014, “Për përfshirjen dhe aksesueshmërinë e personave me

aftësi të kufizuara”, vlerësimi i aftësisë së kufizuar realizohet nga komisione shumëdisiplinore pranë strukturave vendore arsimore. Këto komisione mundësojnë vlerësimin e gjëndjes së aftësisë së kufizuar, nevojave për shërbime, mjete dhe përkujdesje, me synimin për të zvogëluar pengesat që fëmijët hasin për përfshirjen e tyre në shoqëri dhe për të rritur në maksimum autonominë dhe jetesën e tyre të pavarur.

Udhëzuesi i referohet vlerësimit të fëmijëve dhe të rinjve me aftësi të kufizuara deri në 18 vjeç, duke përfshirë në këtë proces dhe komunikimin me prindërit apo kujdestarët ligjor.

Sipas të dhënave të Shërbimit Social Shtetëror, për vitin 2023 numri i fëmijëve me aftësi të kufizuar që përfitojnë pagesa dhe shërbime në Shqipëri është 12,796 fëmijë¹, 46% e të cilëve janë vajza.

Të ndarë sipas grupmoshave janë 3,458 fëmijë (0-3) vjeç dhe 10,926 fëmijë (4-18) vjeç.

Të ndarë sipas grupit të sëmundjeve 2,128 fëmijë me probleme të shëndetit mendor, 2,081 fëmijë me aftësi të kufizuar intelektuale, 1,522 fëmijë me aftësi të kufizuar fizike, dhe pjesa tjetër me aftësi të kufizuar të përzier, Autizëm dhe Hiv Aids. Përfitojnë ndihmës personal 2,957 fëmijë (23%).

Fëmijët me aftësi të kufizuara shpesh herë nuk konsiderohen si të tjerët; ata shihen si individë që nuk janë të aftë apo nuk kanë nevojë për dashuri, dhembshuri, humor, miqësi ose stimuj intelektualë si dhe për t’u shprehur përmes artit dhe kulturës. Ata izoloohen, mënjanohen dhe mund të pësojnë dhunë fizike ose seksuale dhe për këtë vështirë se ndëshkohet ndokush. Këta fëmijë gjykohen për atë që u mungon më shumë se për atë që kanë. Për rrjedhojë , izolimi i tyre mund të jetë i skajshëm. Fëmijët me aftësi të kufizuara preken më shumë si nga dhuna fizike, neglizhimi, ashtu edhe nga abuzimi seksual. Pasoja e të gjithë kësaj tek fëmijët me aftësi të kufizuara është që atyre nuk ju respektohet dinjiteti, individualiteti dhe bile as vetë e drejta për të jetuar.

Ky udhëzues është hartuar që të përdoret nga profesionistët të përfshirë në procesin e vlerësimit bio-psiko-social të fëmijëve me aftësi të kufizuara, për të arritur qëllimin për një vlerësim pozitiv

¹ Të dhëna statistikore administrative të Shërbimit Social Shtetëror (Dhjetor 2023)

që garanton mundësitë për të identifikuar dhe për t'ju përgjigjur nevojave të fëmijëve me aftësi të kufizuar dhe familjeve të tyre.

Proçesi i vlerësimit dhe ndërmarrja e vlerësimeve të shumëfishta që ju nënshtrohen fëmijët me aftësi të kufizuar mund të komplikojë vështirësitë me të cilat përballen këta fëmijë dhe familjet e tyre. Për këtë arsye duhet bërë çdo përpjekje për të siguruar që këto procedura të mos reflektojnë ose përforcojnë këtë përvojë tek fëmijët por edhe tek prindërit apo kujdestarët e tyre.

Ky udhëzues synon të ndihmojë profesionistët që vlerësojnë nevojat, duke mundësuar që të kuptojnë dhe të punojnë më me ndjeshmëri me fëmijët me aftësi të kufizuara dhe familjet e tyre. Fëmijët me aftësi të kufizuara së pari janë 'fëmijë' dhe ky udhëzues bazohet në parimin e përfshirjes. Megjithatë, kjo nuk do të thotë mohimin e një fëmije me nevoja të veçanta, pasi sigurimi i barazisë së mundësive nuk nënkupton që të gjithë fëmijët të trajtohen njësoj si të barabartë dhe me kapacitete. Për këtë nevojitet të kuptosh dhe të punosh me ndjeshmëri, si dhe të pranosh e njohësh nga afër diversitetin në aftësi, kapacitete, talente të çdo fëmije.

Aplikimi i procedurave standarde në vlerësimin bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar për herë të parë realizohet në mënyrë të diferencuar për fëmijët dhe të rriturit, me kritere të veçanta, bazuar në standarde ndërkombëtare, me qasje respektimin e të drejtave të njeriut dhe të drejtave të fëmijëve, duke mbajtur në konsideratë “interesin më të lartë të fëmijës”.

1. Qëllimi i udhëzuesit

Udhëzuesi ka për qëllim të garantojë një proces vlerësimi që ka potencialin të identifikojë fëmijët me vështirësi funksionale, vështirësi të cilat mund t'i vendosin ata në rrezik për të përjetuar pjesëmarrje të kufizuar në një mjedis të papërshtatur.

Njëkohësisht përshkruan atë që duhet të bëhet në drejtim të sigurimit të vlerësimit, trajtimit, kujdesit dhe mbështetjes përmes shërbimeve shoqërore efektive dhe të bazuar në familje dhe komunitet.

Me fokusin e tij në zhvillimin e shërbimeve me qendër fëmijën, familjen dhe komunitetin, ky proces synon të kontribuojë në ndërtimin e qëndrueshmërisë së individëve dhe komuniteteve në nevojë, përmirësimin e proceseve të planifikimit dhe zbatimit të planeve sociale, si dhe zhvillimin e punës në grup mes profesionistëve dhe ndër sektorëve.

Ky udhëzues synon të pajisë personelin e përfshirë në procesin e vlerësimit të fëmijës me aftësi dhe orientim për të realizuar një proces të ndjeshëm ndaj tyre, që i përfshin ata dhe prindërit ose kujdestarët dhe që mbështetet në kapacitetet e tyre.

2. Kush duhet ta lexojë këtë udhëzues?

Ky udhëzues është hartuar kryesisht për profesionistët e shërbimit social shtetëror (mjekë dhe punonjës socialë), të komisionit shumëdisiplinor të vlerësimit të aftësisë së kufizuar.

Udhëzuesi është hartuar për të informuar dhe orientuar profesionistet për mënyrën e realizimit të pyetësorit të vlerësimit të aftësisë së kufizuar, për të cilin është përdorur- Klasifikimi Ndërkombëtar i Funksionimit, Aftësisë së kufizuar dhe Shëndetit (KNF) i Organizatës Botërore të Shëndetësisë (OBSH), ku janë përzgjedhur pyetje që pasqyrojnë një qasje të funksionalitetit ndaj aftësisë së kufizuar, të cilat përfshijnë identifikimin e aktivitetit bazë dhe funksionimin në mjediset e tyre.

Pyetësi i vlerësimit të aftësisë së kufizuar që përdor ekipi multidisiplinar është një format universal, qëllimi kryesor i të cilit është të identifikojë fëmijët me vështirësi funksionale, që mund t'i vendosin ata në rrezik për një pjesëmarrje të kufizuar dhe në një mjedis të papërshtatshëm.

3. Çfarë është reforma e vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar?

Reforma e vlerësimit të aftësisë së kufizuar është ndërmarrë nga Ministria përgjegjëse për çështjet sociale me konsulencën e Projektit “Modernizimi i Asistencës Sociale në Shqipëri”, të financuar nga huaja IBRD Loan 8141-AL e Bankës Botërore. Vlerësimi i aftësisë së kufizuar është pjesë e reformës së sistemit të mbrojtjes sociale. Vlerësimi bio-psiko-social bazohet në Konventën e OKB “Për të drejtat e personave me aftësi të kufizuar”, standardet ndërkombëtare të Organizatës Botërore të Shëndetit dhe Klasifikimin Ndërkombëtar të Funksionimit, Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit (ICF). Vlerësimi bio-psiko-social është testuar në dy njësi administrative të Bashkisë Tiranë dhe më pas kjo reformë u shtri në mënyrë progresive në të gjithë vendin.

Marrja e vendimit nëse një person ka aftësi të kufizuar, bazohej në kriteret mjeko-ligjore të vlerësimit të aftësisë së kufizuar. Këto kriterë përshkruanin rreth 100 diagnoza mjekësore, kryesisht nga këndvështrimi i prekjes së aftësisë për punë. Përveç disa problemeve metodike të hartimit, (si mungesë njëtrajtshmërie në përshkrim, mungesë organizimi, përfshirja e disa diagnozave që nuk përbejnë më problem apo lënia jashtë e disa diagnozave të tjera. Këto kriterë binin ndesh me përkufizimin e ri të aftësisë së kufizuar në Ligjin nr. 93/2014, datë 24.7.2014 “Për përfshirjen dhe aksesueshmërinë e personave me aftësi të kufizuara”, duke e trajtuar aftësinë e kufizuar vetëm si një problem mjekësor dhe jo si një dukuri bio-psiko-sociale. Një problem tjetër, ishte përdorimi i kriterëve dhe vlerësimi në mënyrë të njëjtë si për fëmijët ashtu edhe për të rriturit, ndërkohë që si problematika ashtu edhe manifestimi i aftësisë së kufizuar ka ndryshime të ndjeshme tek fëmijët dhe të rriturit. Një problem i tretë, por tepër i rëndësishëm, ishte pamundësia për të përcaktuar shkallën e dëmtimit funksional për kryerjen e veprimtarive bazë të jetës së përditshme (duke përfshirë edhe ato të aftësisë për punë për të rriturit). Ky ishte vlerësimi

mjekësor i aftësisë së kufizuar, i cili aktualisht nuk aplikohet më në skemën e mbrojtjes sociale, por që vijon të aplikohet në skemën e sigurimeve shoqërore për vlerësimin e invaliditetit në punë.

Të gjithë personat me aftësi të kufizuar, komisionoheshin pothuaj çdo vit. Procesi i vlerësimit realizohej nga KMCAP-et që funksiononin në nivel rajonal dhe administroheshin nga Drejtoritë Rajonale të Sigurimeve Shoqërore.

Vërehej mungesë njëtrajtshmërie në funksionimin e komisioneve mjekësore², përsa i përket praktikave të vlerësimit dhe njohjes e përcaktimit të aftësisë së kufizuar. Raste flagrante të konfliktit të interesit, kur të njëjtët mjekë referonin individin në Komision duke qenë mjekë specialistë, dhe më tej bënin përcaktimin për aftësinë e kufizuar të tij/saj si anëtar Komisioni. Në një ditë vlerësoheshin 150-200 raste personash me aftësi të kufizuar dhe vlerësimi realizohej në ambiente të papërshtatshme e të papërshtatura pune e pritjeje. Vlerësimi i aftësisë së kufizuar zgjaste më pak se 5 minuta për person dhe nuk merrej asnjë informacion tjetër përveç asaj që lidhej me gjendjen shëndetësore, përpos asaj që përshkruhej në dokumentacionin mjekësor të aplikimit për vlerësim apo rivlerësim. Pagesat nuk kishin diferencime për sa i përket shkallës së rëndesës dhe funksionimit të individit në kryerjen e veprimtarive të jetës së përditshme.

Sipas skemës së vlerësimit bio-psiko-social, aktualisht përfituesit përzgjidhen në bazë të kritereve të rishikuara të vlerësimit të aftësisë së kufizuar të cilat përfshijnë 2 manuale (një manual për të rritur dhe një manual për fëmijë) që përshkruajnë në mënyrë më të detajuar gjendjet mjekësore që sjellin aftësi të kufizuara dhe përdorimin e sistemit të kodifikimit dhe të cilësorëve të Klasifikimit Ndërkombëtar të Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit për të Rritur dhe Fëmijë.

Janë ngritur dhe funksionojnë 37 komisione shumëdisiplinore të përbëra nga mjekë e punonjës socialë dhe është rritur transparenca në skemën e aftësisë së kufizuar nëpërmjet përdorimit të Sistemit të Menaxhimit të Informacionit.

² Dokumenti Politik Reforma e Vlerësimit të Aftësisë së Kufizuar në Sistemin e Mbrojtjes Sociale dhe Plani I Veprimit 2019-2024 për zbatimin e tij

Janë përshkallëzuar pagesat dhe përfitimet e aftësisë së kufizuar, pagesat e ndihmës personal, si dhe mundësohen përfitime në natyrë dhe ndërthurja me shërbimet.

Janë ngritur kapacitetet e stafeve të përfshira në referimin dhe vlerësimin e aftësisë së kufizuar dhe janë zhvilluar fushata e komunikimi për ndërgjegjësimin e publikut dhe komunitetit.

Vlerësimi bio-psiko-social i aftësisë së kufizuar ka në qendër individin me aftësi të kufizuar. Nga këndvështrimi i personit me aftësi të kufizuar, ai reflekton disa nga dëshirat apo rezultatet e mëposhtme:

Unë jam i përfshirë aq sa dëshiroj në diskutimet dhe vendimet që merren për aftësinë e kufizuar

Unë mund të kem akses në çdo kohë në informacionin që ekziston për mua në lidhje me vlerësimin e aftësisë së kufizuar dhe nevojat për shërbime sociale, të arsimit, punësimit dhe formimit profesional

Mua më janë shpjeguar shërbimet që ekzistojnë në territor për personat me aftësi të kufizuar.

Kur unë shkoj nga një shërbim në tjetrin ka një plan për atë që do të ndodhë më pas

Profesionistët e përfshirë në vlerësimin e aftësisë së kufizuar komunikojnë me ofruesit e tjerë të shërbimeve. Të gjithë punojmë si ekip.

KARAKTERISTIKAT THELBËSORE TË VLERËSIMIT BIO-PSIKO-SOCIAL TË AFTËSISË SË KUFIZUAR

- **Gjithëpërfshirës** – të ofrojë shërbim që është gjithëpërfshirës dhe i përshtatur sipas nevojave
- **I barabartë** - të ofrojë një shërbim që është i arritshëm dhe i disponueshëm për të gjithë
- **I qëndrueshëm** - të ofrojë shërbim që është efikas, efektiv dhe kontribuon në zhvillimin e qëndrueshëm
- **I koordinuar** - të sigurojë që shërbimi është i integruar me shërbime të tjera rreth nevojave të njerëzve dhe i koordinuar në mënyrë efektive ndërmjet ofruesve dhe shërbimeve të ndryshme
- **I vazhdueshëm** - të sigurojë shërbimet që ofrohen në vazhdimësi
- **Holistik** - të sigurojë marrjen parasysh të nevojave fizike, mendore dhe emocionale të individëve, si dhe rrethanat e tyre psiko-sociale
- **I orientuar drejt qëllimit** - të sigurojë që shërbimi është i orientuar drejt qëllimit në lidhje me mënyrën se si njerëzit marrin vendime, vlerësojnë rezultatet dhe masin suksesin
- **I respektueshëm** - të sigurojë shërbim që respekton dinjitetin e njerëzve, rrethanat shoqërore dhe kulturën e tyre
- **Bashkëpunues** - të ofrojë shërbime që mbështesin krijimin e marrëdhënieve, punën e bazuar në ekip dhe praktikën bashkëpunuese
- **Drejtohet përmes llogaridhënies së përbashkët** - të sigurojë që shërbimi përfshin përgjegjësinë e përbashkët për cilësinë dhe rezultatet
- **Etik** - të sigurojë që shërbimi respekton të drejtat e individit, mbrohet privatësinë, mbrohet personat më vulnerabël dhe siguron shpërndarjen e drejtë të burimeve.

4. Realizimi i vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar

Në ndryshim nga përvoja e deritanishme për vlerësimin, që e ka parë aftësinë e kufizuar si rrjedhojë e një diagnoze mjekësore, vlerësimi bio-psiko-social e sheh aftësinë e kufizuar si një ndërveprim të dëmtimeve të strukturave dhe funksioneve trupore/mendore me kufizimin e aftësive për kryerjen e veprimeve të përditshme në përputhje me moshën dhe pjesëmarrjen në jetën shoqërore. Pra, ajo që vlerësohet është rrjedhoja pra mundësia e personit për të kryer veprimtaritë bazë të jetës në përputhje me moshën.

Kritere bio-psiko-sociale të aftësisë së kufizuar përshkruajnë në mënyrë të detajuar secilën gjendje mjekësore që sjell aftësi të kufizuar të strukturave trupore, shoqëruar kjo me përshkrimin e impaktit në funksionet e trupit, pjesëmarrjen, aktivitetet dhe përdorimin e një sistemi klasifikimi të lehtësuesve dhe barrierave që jep mundësinë për të shmangur subjektivizmin, përdorin modelin e dhjetë të Klasifikimit Ndërkombëtar të Sëmundjeve (ICD-10) të vitit 2015, sjellin ndarjen e kritereve të vlerësimit për fëmijë dhe të rritur dhe përdorin sistemin e kodifikimit dhe të cilësorëve të Klasifikimit Ndërkombëtar të Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit për të Rritur dhe Fëmijë .

Për të realizuar modelin e ri bio-psiko-social të vlerësimit të aftësisë së kufizuar, përdoren kodet e Klasifikimit Ndërkombëtar të Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit (KNF) për të përshkruar funksionet trupore, strukturat trupore, aktivitetet, pjesëmarrjen si edhe faktorët mjedisorë. Faktorët personalë (si mosha, gjinia, niveli i arsimit, etj.) shtohen gjatë intervistës me individin. Kodet janë alfanumerikë, përbërë nga gërma e numra. Aplikimi i kodeve të KNF-së, ndihmon në standardizimin e të dhënave dhe lehtëson mbledhjen e tyre si edhe bën të mundur krahasimin e tyre në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar.

Kriteret bio-psiko-sociale përcaktojnë shkallën e prekjës së aftësisë për të realizuar veprimtaritë bazë dhe ato instrumentale të jetës së përditshme (që përfshin edhe aftësinë për punë) të grupuar në nivelet e lehtë (5-24%), e moderuar (25-49%), e rëndë (50-95%) dhe e thellë apo e plotë (96-100%).

Procesi i ri i vlerësimit shumëdisiplinor përfshin këto hallka: (1) Mjeku i familjes plotëson formularin përkatës duke u bazuar në informacionin që ka për kërkuesin dhe e referon këtë të fundit tek mjeku specialist; (2) mjeku specialist (ose psikologu i Qendrës Komunitare të Shëndetit Mendor) plotëson formularin përkatës, pasi ka vlerësuar rezultatet e ekzaminimeve të rekomanduara në kritere dhe bën rekomandimet për shërbime e përfitime si dhe për intervistën; (3) pasi është verifikuar informacioni i pavarur nga të dy mjekët dhe është vërtetuar se kërkuesi plotëson kushtet paraprake, hallka e tretë është intervista me mjekun dhe punonjës social të komisionit shumëdisiplinor. Gjatë intervistës, kërkuesi u përgjigjet pyetjeve të një pyetëso të ndërtuar sipas kritereve dhe rekomandimeve të KNF-së, që lidhen me aftësitë dhe mundësitë/barrierat për të realizuar veprimtaritë bazë të jetës si edhe mbështetjen e shërbimet e nevojshme për të bërë të mundur/përmirësuar pjesëmarrjen në jetën shoqërore. Rezultatet e intervistës përlllogariten nga sistemi informatik. Kjo lejon përcaktimin objektiv të nivelit të aftësisë së kufizuar si edhe nevojat për shërbime/përfitime të tjera si ndihmësi personal, përkthyesi i gjuhës së shenjave, mjetet ndihmëse për lëvizje, shërbimet mbështetëse, etj. Bazuar në rezultatet e intervistës, komisioni bën rekomandimet përkatëse në lidhje me përfitimet në pagesa dhe shërbimet shëndetësore, psiko-sociale, të arsimit, të formimit profesional dhe punësimit, etj. Në bazë të këtij informacioni dhe nëpërmjet funksioneve të regjistrit elektronik, krijohet profili bio-psiko-social i përfituesit të aftësisë së kufizuar.

Për të siguruar që të gjithë personat me aftësi të kufizuara të marrin kujdesin e duhur shëndetësor dhe për të parandaluar rëndimin e gjendjes, të gjithë përfituesit kryejnë një kontroll vjetor pranë mjekut të familjes apo mjekut specialist, siç vendoset nga komisioni. Kontrolli vjetor shërben edhe për të vlerësuar nevojat e individit për rikomisionim nëse gjendja ka ndryshuar.

Vlerësimi i aftësisë së kufizuar përfshin 4 nivele dëmtimi të cilat korespondojnë me 4 nivele përfitimi të aftësisë së kufizuar³:

Grupi i parë (dëmtim i thellë apo i plotë) i aftësive për të kryer veprimtaritë bazë të jetës në përputhje me moshën, nënkupton humbje në masën 96-100% të kapaciteteve funksionale për të

³ Udhëzues për Kriteret e vlerësimit bio-psiko-social tek fëmijët (Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale)

kryer aktivitetet e jetës së përditshme. Një person me dëmtime të thella ka nevojë për mbështetje intensive në të gjitha fushat e jetës.

Grupi i dytë (dëmtim i rëndë): nënkupton humbje në masën 50-95% të aftësive funksionale dhe shfaq një a më shumë probleme që janë të pranishme në shumicën e kohës. Një person me dëmtime të rënda të kapacitetit të tij/saj për të kryer aktivitete të jetës së përditshme, kërkon mbështetje të gjerë, të përditshme, por që mund të mos jetë e nevojshme në të gjitha fushat e jetës.

Grupi i tretë (Dëmtim i moderuar ose mesatar): nënkupton një humbje të aftësive funksionale prej 25-49%. Një person me dëmtime të moderuara/mesatare të kapaciteteve për të kryer aktivitetet e përditshme, kërkon mbështetje dhe shërbim të kufizuar por të vazhdueshëm. Mbështetja e kufizuar mund të kërkohej përgjatë një hapësire kohe të kufizuar si p.sh., gjatë kalimit nga shkolla në punë ose trajnimit afatshkurtër në ambjentet e punës. Gjithashtu, kjo mbështetje mund të nevojitet vetëm për disa nga aktivitetet. Individët e moshës aktive për punë që kanë dëmtim të moderuar (mesatar), kanë mundësi të punojnë me orë të plota ose të pjesshme me modifikime të arsyeshme të vendit të punës.

Grupi i katërt (dëmtim i lehtë): nënkupton një humbje prej 5-24% të aftësive funksionale. Gjithashtu, ai nënkupton një ose më shumë probleme që janë prezent herë pas herë dhe jo në të gjitha fushat e jetës. Një person me dëmtime të lehta të kapacitetit të tij/saj për të kryer aktivitetet e jetës së përditshme në përputhje me moshën, kërkon shërbime aftësimi dhe riaftësimi. Ky grup, nuk synohet të përfitojë pagesë të aftësisë së kufizuar, por sipas moshës, të lidhet me shërbimet e arsimit special, formimit profesional dhe/ose punësimit, si edhe me shërbime të veçanta psiko-sociale. Në mungesë të shërbimeve, një grup i kësaj kategorie, në nivelin 20-24% të humbjes së aftësive funksionale.

E drejta e përfitimit të shërbimit të ndihmës personal do të rekomandohet nga mjeku specialist dhe përcaktohet gjatë intervistës së kryer nga komisioni shumëdisiplinor. Niveli i mbështetjes për shërbimet e ndihmës personal përcaktohet në bazë të aktiviteteve të jetës së përditshme ku nevojitet mbështetja, si edhe numri mesatar i orëve të kryerjes së shërbimeve. Mbi këtë bazë,

përcaktohen dy shkallë të këtij përfitimi, të cilat ju përgjigjen dy masave të përfitimit: shërbime të vazhdueshme dhe shërbime të herëpashërëshme.

5. Vlerësimi bio-psiko-social i fëmijëve me aftësi të kufizuar

Për realizimin e pyetësorit të vlerësimit të aftësisë së kufizuar përdoret Klasifikimi Ndërkombëtar i Funksionimit i Organizatës Botërore të Shëndetësisë (OBSH), Aftësia e kufizuar dhe Shëndeti (ICF), duke përzgjedhur pyetje që pasqyrojnë një qasje të funksionalitetit ndaj aftësisë së kufizuar. Qasja funksionale u përzgjedh për një sërë arsyesh që përfshijnë identifikimin e aktivitetit bazë dhe funksionimin në mjediset e tyre.

Pyetësi i vlerësimit të aftësisë së kufizuar që përdor ekipi multidisciplinar është një format universal, që i përgjigjet të gjitha grup sëmundjeve. Ai ka për qëllim popullatën e rritur mbi 18 vjeç, si dhe fëmijët / të rinjtë me aftësi të kufizuar. Qëllimi kryesor i pyetjeve është të identifikojë fëmijët me vështirësi funksionale, që mund t'i vendosin ata në rrezik për të përjetuar pjesëmarrje të kufizuar në një mjedis të papërshtatur.

Grupmosha për pyetjet e funksionimit të fëmijëve është 0-18 vjeç, sipas rekomandimeve ICF-së, megjithëse, kapja e aftësive të kufizuara tek fëmijët nën 2 vjeç është tejet sfiduese, megjithatë në vitin 2021 Shqipëria filloi të aplikojë për herë të parë vlerësimin bio-psiko-social edhe për grupmoshat 0-2 vjeç, me një formular specifik që i përgjigjet veprimtarive të kësaj grupmoshe.

Tek foshnjat dhe fëmijët e kësaj moshe, procesi i zhvillimit është shumë subjektiv, pasi një vonesë në zhvillimin e fëmijëve të kësaj grupmoshe nuk është domosdoshmërisht një shenjë e kufizimit funksional. Përfshirja e fëmijëve nën 2 vjeç mund të çojë në shtimin e numrit të rasteve “false pozitive” për shkak të natyrës së procesit të zhvillimit për fëmijët e kësaj grup moshe. Një mënyrë për të marrë informacion më të saktë mbi këto raste është përfshirja e pyetjeve për ato aktivitete specifike që zbatohen për grupmoshën specifike. Hartimi dhe implementimi i formularit për grupmoshën 0-2 vjeç ishte mjaft sfidues dhe mjaft kërkuar jo vetëm për hartuesit e këtij formulari por edhe për stafin multidisciplinar.

Klasifikimi Ndërkombëtar i Funksionimit, Aftësisë së Kufizuar dhe Shëndetit (ICF) është kuadri konceptual që udhëhoqi përzgjedhjen e fushave përkatëse brenda të cilave u zhvillua një grup pyetjesh aktuale, relevante dhe të qëndrueshme mbi funksionimin e fëmijëve me aftësi të kufizuar.

Pyetjet mbi funksionimin e fëmijëve u bëhen prindërve ose kujdestarëve ligjorë, megjithëse jo gjithmonë përfaqësojnë me saktësi përvojën e fëmijës. Fëmijët dhe prindërit kanë perceptime të ndryshme për realitetin, pyetjet e adresuara direkt tek fëmijët janë të rralla dhe informacioni i ofruar nga fëmijët zakonisht plotëson informacionin e dhënë nga prindërit/kujdestarët.

Për referencë dhe për të fokusuar prindërit/kujdestarët në funksionimin e fëmijës së tyre në krahasim me fëmijët e tjerë, aty ku është e përshtatshme, pyetjet paraprihen me thënien: “Krahasuar me fëmijët e së njëjtës moshë...”

Shpërndarja e llojeve të aftësisë së kufizuar është e ndryshme për fëmijët dhe të rriturit. Të rriturit përballen me vështirësi më të mëdha në lëvizshmëri, ndjeshmëri dhe kujdes personal – veçanërisht me kalimin e viteve. Për fëmijët, aftësitë e kufizuara më të përhapura lidhen me funksionimin intelektual, ndikimin dhe sjelljen.

Pyetjet për të matur funksionimin dhe aftësinë e kufizuar të fëmijëve dhe të rinjve, përfshijnë fusha si: shikimi, dëgjimi, lëvizshmëria, komunikimi, të kuptuarit, mësimi, marrëdhëniet dhe loja, kujdesi për veten, kujtesa, emocionet, kontrollimi i sjelljes, vëmendja, përqendrimi dhe përballja me ndryshimin.

Grupi i pyetjeve që u përzgjedhën marrin në konsideratë dhe ndjekin udhëzimet e mëposhtme:

- Shmangien e pyetjeve me qasje mjekësore;
- Përdorimin e modelit biopsikosocial për të krijuar një grup pyetjesh në përputhje me ICF;
- Përdorimin, dhe zhvillimin e mëtejshëm, të pyetjeve që u testuan gjatë fazës së pre testimit dhe të pilotimit;
- Përfshirjen sipas rastit dhe si referencë të adresimit të pyetjes “Krahasuar me fëmijët e së njëjtës moshë...”;
- Përdorimin e pyetjeve të përshtatshme me specifikat e moshës;

- Përdorimin e pyetjeve mbi kujdesin për veten dhe funksionimin emocional/psikologjik (veçanërisht emocionet, sjellja, vëmendja dhe përballja me ndryshimin).

Për pyetjet që ju adresohen fëmijëve me aftësi të kufizuara intelektuale apo fëmijëve me probleme të shëndetit mendor, punonjësi social duhet të ketë shqyrtuar paraprakisht vlerësimin psiko-social që është kryer nga psikologu dhe punonjësi social i Qendrës Komunitare të Shëndetit Mendor, si pjesë e ekipit multidisciplinar të këtij institucioni, ku fëmija është ndjekur për një periudhë të caktuar kohore, deri në 1 vit.

Gjatë intervistës punonjësi social i Komisionit të vlerësimit të aftësisë së kufizuar komunikon me fëmijën duke përdorur një gjuhë të thjeshtë, të kuptueshme dhe të përshtatshme për moshën e fëmijës, megjithëse pjesa më e madhe e informacionit merret nga kujdestari ligjor i fëmijës (prindi) apo ndihmësi personal.

Gjuha e përdorur në formularët e intervistimit shpesh herë është aq e ndërlikuar saqë nuk është e kuptueshme për fëmijët, e aq më tepër për fëmijët me aftësi të kufizuara. Për këtë arsye nevojitet të përdoret një gjuhë më e thjeshtë, konkrete dhe e kuptueshme për personat me aftësi të kufizuara dhe në veçanti për fëmijët me aftësi të kufizuara. Kjo jo vetëm që do të ndihmojë në një komunikim më të mirë me fëmijët me aftësi të kufizuara, përfshirë edhe të rriturit me aftësi të kufizuara. Përdorimi i një gjuhe sa më të aksesueshme ndihmon në përshtatshmërinë tuaj me fëmijën me aftësi të kufizuara dhe gjithashtu mundëson marrjen e një informacioni me të plotë mbi barrierat dhe vështirësitë me të cilat fëmija përballlet çdo ditë.

Fëmijët me aftësi të kufizuar përjetojnë vështirësi specifike sociale dhe për këtë arsye atashimi – krijimi i raportit me fëmijën është një ndër aspektet më të rëndësishëm të intervistimit. Raporti i mirë është thelbësor për performancën optimale gjatë vlerësimit. Fëmijët mund të kenë vështirësi për t'u afruar me një person të panjohur. Sugjerimet e mëposhtme janë të rëndësishme për krijimin e raportit me fëmijën:

- ✓ Planifikoni vlerësimin herët gjatë ditës në mënyrë që fëmija të ketë pushuar.
- ✓ Fillimisht përshëndetni prindin ose kujdestarin, më pas prezantohuni me fëmijën.
Tregojini fëmijës se ku do të bëhet intervista dhe ku prindi/kujdestari do të qëndrojë.
- ✓ Referojuni fëmijës me emër sa herë që është e përshtatshme dhe buzëqeshni shpesh.

- ✓ Përvetësoni një qasje të relaksuar dhe lozonjare. Paraqitjani vlerësimin si një përvojë të këndshme.
- ✓ Filloni seancën me bisedë.
- ✓ Jepni inkurajim të përgjithshëm pa lëvdata specifike për një përgjigje të caktuar. Psh., "Punë e mirë".
- ✓ Nxiteni fëmijën të përgjigjet, Psh., pas disa përgjigjesh mund t'i jepni fëmijës një lodër për të luajtur, si një metodë motivuese.
- ✓ Siguroni mundësi për pushime të shkurtra nëse është e nevojshme.

Për të vendosur një raport me fëmijën, pasi merren të dhënat mbi gjeneralitetet e fëmijës, sugjerohet të përdoren këto 4 pyetje:

1. Më trego për disa nga gjërat që të pëlqen të bësh në shtëpi.
2. Më trego për disa nga gjërat që bën në shkollë.
3. Më trego për familjen tënde.
4. A ke ndonjë pyetje për mua?

Më tej vijoni me pyetjet ndaj fëmijës duke përdorur të njëjtën mënyrë të intervistimit me pyetje të thjeshta, përdorimit të një gjuhe të kuptueshme, vlerësimit me empati dhe duke përdorur herë pas here buzëqeshjen, si edhe krijimit të një mjedisi miqësor e me lodra që e bëjnë fëmijën të ndjehet i rehatuar.

Merrni informacion nga prindërit apo kujdestari ligjor i fëmijës mbi aktivitetet e përditshmërisë së fëmijës dhe nevojat për mbështetje, dhe mos harroni që të adresoni pyetjet duke përdorur togfjalëshin: "Krahasuar me fëmijët e së njëjtës moshë..."

Intervista duhet të jetë sa më miqësore, dhe duke ju dhënë kohën e duhur në dispozicion për t'ju përgjigjur si fëmijeve ashtu edhe prindërve, pasi jo gjithmonë e kanë të lehtë të shprehen lirisht.

6. Prindërit e fëmijëve me aftësi të kufizuar – barra fizike dhe psikologjike

Prindërit e fëmijëve me aftësi të kufizuara përjetojnë përvojën e tyre të kujdesit si një ndërveprim midis rritjes dhe barrës së vazhdueshme fizike dhe psikologjike. Kalimi nga modeli mjekësor në një model të integruar biopsikosocial është konsideruar si qasja kryesore për të kuptuar ndikimin që një fëmijë me aftësi të kufizuar mund të ketë në familje.

Qasja biopsikosociale sugjeron që për të pasur një kuptim gjithëpërfshirës të gjendjes mjekësore të një individi, faktorët biologjikë (mosha, gjinia dhe gjenetika), psikologjikë (shëndeti mendor dhe sjelljet) dhe socialë (socio-ekonomia dhe mbështetja sociale) duhet të merren të gjithë në konsideratë si faktorë. Aftësia e kufizuar e një fëmije (biologjike) mund të ndikojë shumë në statusin e tyre emocional (psikologjik), por megjithatë mund të ndikojë edhe në barrën prindërore dhe ndjenjën e përgjegjësisë sociale dhe anasjelltas. Për shembull, barra e nënave si kujdestare të fëmijëve psh. të një fëmije me paralizë cerebrale spastike infantile (PCSI) rezulton të jetë më e lartë te fëmijët me nivele funksionale më të dobëta sesa te fëmijët me nivele më të larta funksionale. Mosha dhe seksi i fëmijës shoqërohen gjithashtu me barrën e prindit / kujdestarit ligjor, bazuar në studime⁴ që raportojnë se prindërit e fëmijëve më të vegjël kanë nivele më të larta të ngarkesës.

Nënat e fëmijëve me aftësi të kufizuar zhvillimore shprehin nivele më të larta stresi krahasuar me baballarët⁵. Për më tepër, faktorë të ndryshëm si barra e nënave në familje mbi përkujdesjen jo vetëm për fëmijët, por për të gjithë familjen apo faktorë të tjerë si mosha, arsimimi, punësimi afektohen më tepër tek gratë sesa tek burrat. Të gjithë këta faktorë mund të kenë një efekt të ndryshëm në mirëqenien dhe ndjenjën e barrës së nënave kundrejt baballarëve të fëmijëve me aftësi të kufizuar.

Faktorë të ndryshëm socialë dhe mjedisorë mund të ndikojnë gjithashtu në reagimin e familjes ndaj aftësisë së kufizuar të fëmijës, psh., të ardhurat më të ulëta, statusi martesor (beqar kundrejt të martuarit) dhe niveli i ulët arsimor shoqërohen me barrë më të lartë të prindit / kujdestarit ligjor.

⁴ Dogba et al., 2014 The Impact of Severe Osteogenesis Imperfecta on the Lives of Young Patients and Their Parents

⁵ Hastings, 2003 Child Behavior Problems and Partner Mental Health as Correlates of Stress in Mothers and Fathers of Children with Autism. Journal of Intellectual Disability Research, 47, 231-237

Sistemi i kujdesit shëndetësor mund të ketë gjithashtu një ndikim të konsiderueshëm në familjen e një fëmije me aftësi të kufizuara. Më konkretisht, fëmijët me aftësi të kufizuara janë më të prirur për t'u shtruar në spital dhe për të shpenzuar më shumë para për qëndrime në spital dhe medikamente apo materiale mjekësore. Për këtë arsye, familjet me fëmijë me aftësi të kufizuara janë në një rrezik më të madh të shpenzimeve të larta financiare për shëndetin, duke paraqitur një kërcënim serioz për mirëqenien ekonomike të fëmijës dhe familjes.

Brenda qasjes bio-psiko-sociale, ndikimi i përkujdesjes ndaj një fëmije me aftësi të kufizuara në familje duhet të konsiderohet edhe nga një këndvështrim më i gjerë, duke u parë në aspekte specifike të jetës së përditshme të familjes. Kujdesi për një fëmijë me aftësi të kufizuara mund të ndikojë në marrëdhëniet familjare, burimet financiare dhe cilësinë e jetës. Për më tepër, përvoja unike e rritjes së një fëmije me aftësi të kufizuara mund të kontribuojë në një ndikim jo të favorshëm për të gjithë familjen dhe mund të kenë një ndikim negativ në mirëqenien e prindit / kujdestarit ligjor, gjë që nga ana tjetër mund të afektojë cilësinë e kujdesit që i ofrohet fëmijës nga ana e tyre.

Faktorët që lidhen me ndikimin e aftësisë së kufizuar të fëmijës në familje janë:

➤ Faktorët biologjikë

Mosha e fëmijës dhe niveli i funksionimit janë faktorët biologjikë të lidhur me barrën financiare. Niveli i funksionimit të fëmijës shoqërohet me barrën sociale, personale dhe të të gjithë familjes.

➤ Faktorët psikologjikë dhe social

Shqetësimi emocional i prindërve shoqërohet me shkallët e barrës personale, sociale dhe të të gjithë familjes. Edukimi i prindërve shoqërohet me barrën personale dhe statusi martesor ka një efekt të rëndësishëm krahasuar me prindërvë të divorcuar ose të vetëm me prindërit e martuar, si për sa i përket anës financiare dhe asaj sociale.

➤ Faktorët bio-psiko-socialë të lidhur me barrën e prindit / kujdestarit ligjor në fusha të ndryshme

Barra financiare shoqërohet me nivelin e funksionimit dhe të vetëkujdesit të fëmijës, (d.m.th. kur fëmija kërkon më shumë ndihmë kjo shoqërohet me ndikim më të lartë financiar). Shqetësimi emocional prindëror shoqërohet me barrën personale të prindërve, me shqetësim më të lartë psikologjik të shoqëruar me ndikim më të lartë personal. Për më tepër, shqetësimi emocional shoqërohet me barrën sociale. Barra e prindit / kujdestarit ligjor rëndohet në bazë edhe të nivelit e shqetësimit emocional dhe psikologjik në rastet e niveleve më të ulëta arsimimit të tyre.

7. Udhëzime praktike për komisionin shumëdisiplinor gjatë vlerësimit të fëmijës me aftësi të kufizuar në prani të prindit / kujdestarit ligjor.

Si profesionist duhet të siguroheni që marrëdhënia juaj me fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit/kujdestarit ligjor është e përshtatshme, për t'ju lejuar që të ofroni mbështetjen e nevojshme

Ju mund ta bëni këtë duke:

- Ndërtuar marrëdhënie të besimit, duke treguar mirësi, ndjeshmëri dhe një qëndrim jo-gjykues ndaj rrethanave të tyre,
- Komunikuar me ta në një mënyrë që i lejon ata të kuptojnë dhe përdorin informacionin.

Ju duhet të siguroheni që fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit/kujdestarët ligjorë të tyre të kenë akses në shërbimin që po ofroni

Ju mund ta bëni këtë:

- Duke njohur të drejtat e tyre për shërbime dhe mos ia refuzuar shërbimin atyre që kanë të drejtë të marrin shërbimin tuaj
- Duke i mbështetur ata për të marrë pjesë në takime informuese për shërbimet dhe mbështetjen që mund të marrin

- Duke i mundur aksesin në informacion (psh. përdorimi i gjuhës së shenjave, etj)
- Duke i mundur aksesin fizik në mjediset ku ofrohet shërbimi

Si profesionist duhet të siguroheni që nevojat shëndetësore dhe sociale të individit të plotësohen

Ju mund ta bëni këtë:

- Duke kryer intervistimin e strukturuar dhe vlerësimin gjithëpërfshirës për të kuptuar nevojat shëndetësore dhe sociale përtej ankesave aktuale të momentit
- Duke u siguruar që të identifikohen individët me aftësi të kufizuar dhe nevojat e tyre për mbështetje
- Duke pyetur rregullisht në lidhje me çështjet përkatëse sociale (të tilla si statusi i strehimit, aksesit në përfitime dhe mbështetja)
- Duke regjistruar me saktësi informacionin përkatës (të tillë si nevojat shëndetësore, sociale, të arsimit, formimit profesional dhe pajisjet mbështetëse) në Sistemin e Menaxhimit të Informacionit
- Duke siguruar mbështetjen e duhur, nëpërmjet referimit në shërbime të tjera shëndetësore, sociale, të arsimit, formimit profesional, etj

Duhet të siguroheni që jeni në dijeni të shërbimeve ekzistuese të komunitetit që ju lejojnë të mbështesni fëmijët me aftësi të kufizuar

Ju mund ta bëni këtë duke:

- U ndërgjegjësuar për programet dhe aktivitetet që mbështesin fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit e tyre, përfshirë ato të drejtuara nga organizata të shoqërisë civile dhe të komunitetit dhe promovimi i aksesit në këto programe
- U ndërgjegjësuar për shërbimet komunitare të komunikimit për fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit e tyre dhe duke eksploruar mundësitë e bashkëpunimit me këto shërbime

- Mbështetjen e aksesit në shërbime sociale apo shërbime të tjera, (arsimi, punësimi, formimi profesional, pajisje ndihmëse, etj).

Ju duhet të siguroni që zhvillimi juaj profesional dhe trajnimi është i përshtatshëm për t'ju ndihmuar të siguroni mbështetjen e nevojshme për fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit e tyre

Ju mund ta bëni këtë duke:

- U siguruar që ju jeni të vetëdijshëm për nevojat e fëmijëve me aftësi të kufizuar në zonën tuaj
- Marrë pjesë në trajnime të vazhdueshme për vlerësimin bio-psiko-social, kur është e mundur trajnime specifike me në fokus fëmijët/prindërit e tyre
- U siguruar që tregoni profesionalizëm, etikë, empati dhe që komunikoni me individë në një mënyrë që ata t'ju kuptojnë
- Mësuar se si të identifikoni dhe referoni fëmijët me aftësi të kufizuar dhe prindërit e tyre që kanë nevojë për mbështetje nga bashkia apo struktura të tjera ofruese shërbimesh.

8. Intervista e strukturuar

Pasi merren të dhënat e përgjithshme të fëmijës me aftësi të kufizuar (gjeneralitetet) për fëmijën, më pas plotësohen të dhënat mbi Kufizimet e Aktivitetit dhe Kufizimet e Pjesëmarrjes⁶

Aktiviteti është kryerja e një detyre apo veprim i një fëmije. Pjesëmarrja është përfshirja në një situatë të jetës. Kufizimet e aktiviteteve vijnë nga vështirësitë që një fëmijë mund të ketë në kryerjen e tyre. Kufizimet e pjesëmarrjes janë problemet që një fëmijë mund të ketë në përfshirjen

⁶ VKM nr. 722, datë 11.11.2019 "Për përcaktimin e masës, të kriterëve, procedurave dhe dokumentacionit për vlerësimin dhe përfitimin e aftësisë së kufizuar e të ndihmës personal, dhe të strukturave përgjegjëse e të detyrave të tyre", i ndryshuar

në situata të jetës. Kjo nuk lidhet me dëshirën e personit për t'i kryer këto, por vetëm me mundësitë që ka për t'i bërë.

Për këtë vlerësim, kufizimet duhet të jenë të përhershme dhe të kenë zgjatur apo parashikohen të zgjasin për së paku dy vjet. Gjithashtu, përcaktimi i aftësisë së kufizuar nuk lidhet me diagnozën mjekësore. P.sh, një diagnozë mjekësore mund të vazhdojë për më shumë se dy vjet, por gjendja e personit mund të stabilizohet si rezultat i trajtimit dhe në këte gjendje, fëmija rifiton të gjitha aftësitë për kryerjen e veprimeve bazë të jetës dhe nuk ka më aftësi të kufizuara.

Cilësorët e shkallës së kufizimeve maten duke iu referuar nivelit të vështirësive dhe kufizimeve sipas interpretimit në Listën e Shkallëve të Dëmtimeve Funksionale. Gjithashtu janë marrë në konsideratë dhe faktorët mjedisorë, me qëllim të identifikohet nga prespektiva se në çfarë situatë përshkruhet fëmija.

Njësia e pyetjeve të klasifikuara në intervistë nuk përfshijnë të gjithë elementët jetësorë të fëmijës, por një profil të funksionimit të tij. Qëllimi i kësaj interviste është të përshkruajë në detaje natyrën dhe ashpërsinë e kufizimeve të funksionimit të fëmijës dhe gjetjen e faktorëve mjedisorë që ndikojnë në këtë funksionim. Nëse ka disa versione/pyetje, duhet zgjedhur ajo që mendoni se i përshtatet situatës së fëmijës që po vlerësohet. Nëse asnjë nga pyetjet nuk duket e përshtatshme, krijoni pyetje të re ose jepni informacion shtesë që lidhen me natyrën e veprimeve të përshkuara. Pasi të keni bërë të gjitha pyetjet për kategorinë dhe keni shënuar shkallën e vështirësive për çdo pyetje, vendosni për shkallën e vështirësive që e përfaqëson më mire, duke përcaktuar cilësinë më të lartë.

Prindërit dhe kujdestarët duhet të marrin pjesë në proces gjatë intervistës në mënyrë që të nxirren në pah fushat e veçanta të problemit funksional, përpara se ekipi i profesionistëve të vendosi kodet e plota.

Për referencë dhe për të fokusuar prindërit/kujdestarët në funksionimin e fëmijës së tyre në krahasim me fëmijët e tjerë, aty ku është e përshtatshme, pyetjet paraprihen me thënien: “Krahasuar me fëmijët e së njëjtës moshë...”

Këtu përfshihen të gjitha pyetjet që kanë të bëjnë me informacionin që duhet mbledhur për grupmoshat 0-18 vjeç mbi:

- Të nxënit dhe zbatimin e njohurive, që përfshin vështrimin, identifikimin e personave, (të njohur, nënës), të mësuarit bazë, “kopjimi” përsëritja e shprehjeve të mimikës së fytyrës, një gjesti, tingulli ose gërmave; perceptimin e thellësisë (ndaj situatave apo objekteve të ndryshme, zhurmave të larta etj); mësimin nëpërmjet veprimeve me objekte (psh. goditja e një objekti, përplasja e kubave etj), përfitimin e aftësive bazë për tu rregulluar, përvojat shqisore, mësimin e gjuhës së folur, mësimin e leximit, matematikës;
- Kryerja e veprimtarive të përgjithshme, që përfshin kryerjen e një detyre të thjeshtë, një detyre komplekse/të shumfishtë, përballimin e stresit dhe kërkesave psikologjike, kontrollin e sjelljes individuale;
- Komunikimin që përfshin të kuptuarit e mesazheve të folura-përfshirë edhe gjuhën e shenjave, marrja e mesazheve joverbale, marrja e mesazheve nëpërmjet gjuhës me shenja, komunikimi me mesazhe të folura, të shkruara, të folurit, biseda;
- Lëvizjen dhe mobilitetin, që përfshin zhvillimin e motorikës së përgjithshme sic janë shtrirja, ulja galiç, ulja, qëndrimi në këmbë, përkulja, ndryshimi i qendrës së rëndesës së trupit rrotullimi, ruajtja e pozicionit shtrirë, ecja, lëvizja, zhvillimi i muskujve të medhenj siç janë përdorimi i këmbëve e duarve, ndryshimi i pozicionit të trupit, ulja, zhvillimi motorik i lehtë (përdorimi i pëllëmbëve të duarve dhe gishtat), përdorimi i këmbëve dhe të krahëve, lëvizja mbajtja e objekteve, ngritja dhe mbajtja e objekteve, ecja në shtëpi, të qëndruarit në këmbë, uljen dhe ngritjen në këmbë;
- Kujdesi për veten në mënyrë të pavarur, që përfshin të ushqyerit, të ngrënës, të pirës, ngrënia, kuptimi i nevojës për të ngrënë, të ngrënës në mënyrën e duhur, kuptimi i nevojës për të pirë, larja e të gjithë trupit, kujdesi higjieno-sanitar, pastrimi i vetvetes, kujdesi për shëndetin vetjak;
- Jeta shtëpiake, që përfshin blerjen e mallrave dhe shërbimeve, përgatitjen e ushqimit, kryerjen e punëve në shtëpi, kujdesin dhe ndihmën ndaj anëtarëve të tjerë të familjes;
- Marrëdhëniet me të tjerët, që përfshin ndërveprimet themelore ndërpersonale, njohjen e diferencës mes marrëdhënieve formale dhe joformale (shok, shoqe), marrëdhëniet me të njohurit e të panjohurit,

- Fushat kryesore të jetës, që përfshin frekuentimin e çerdhes, marrëdhëniet për shkak të aftësisë së kufizuar, përfshirja në lojë, edukimi parashkollor, arsimi shkollor, trajnimi profesional, marrëdhënia me paratë;
- Komuniteti, jeta shoqërore dhe qytetare në përputhje me moshën, që përfshin pjesëmarrjen në lojra dhe sporte;

Faktorët Mjedisorë përfaqësojnë mjedisin fizik social dhe atë të sjelljeve në të cilin jeton fëmija dhe ndërton jetën. Këto lloj faktorësh janë të jashtëm për fëmijët që mund të kenë ndikim pozitiv apo negativ mbi funksionimin e tyre si pjesë e shoqërisë, mbi kapacitetin e tyre për të kryer veprime ose detyra, apo mbi funksionimin ose strukturën e trupit të tyre. Pyetjet që aplikohen në këtë rast përfshijnë marrjen e informacionit mbi:

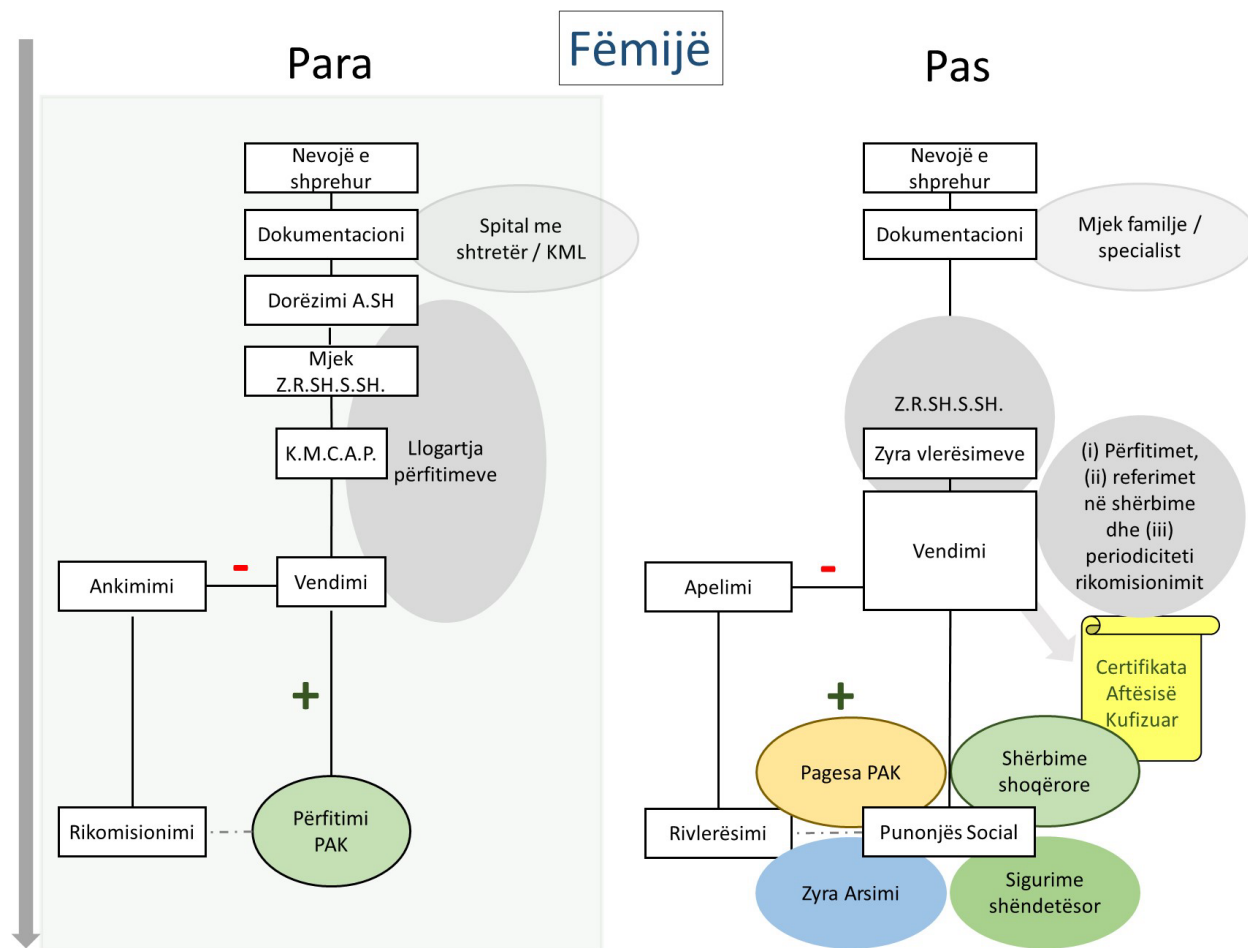
- Produkte dhe teknologji, që përfshin të dhëna mbi cilësinë e ushqimit, medikamentet, teknologji mjete ndihmëse për të lëvizur, teknologji ndihmëse për komunikim, arsimim dhe përshtatshmërinë e mjedisit;
- Mjedisi natyror dhe ndryshimet mjedisore nga dora e njeriut, që përfshin të dhëna mbi gjeografinë dhe densitetin e popullsisë që lidhet me jetesën në zona urbane dhe rurale, kushtet klimaterike, zhurmat dhe cilësinë e ajrit;
- Mbështetja dhe marrëdhëniet, që përfshin të dhëna mbi familjen, të afërm, të njohurit e familjes, ofruesit e kujdesit personal dhe ndihmësit personal, profesionistët e kujdesit shëndetësor, të shërbimeve aftësuese sociale;
- Qëndrimet për fëmijët me aftësi të kufizuar dhe pritshmëritë për të ardhmen e fëmijës në përfshirjen e tij/saj në një shoqëri të barabartë me të tjerët, që përfshin të dhëna mbi qëndrimet zakonet, traditat, besimet, mentaliteti i kujdestarëve dhe shoqërisë për të ardhme të fëmijës, qëndrimet e pjestarëve të familjes së ngushtë, qëndrimet e anëtarëve të familjes së zgjeruar, qëndrimet individuale të profesionistëve të shëndetit, qëndrimet individuale të profesionistëve të kujdesit social si kopshte, qendra të kujdesit social;
- Shërbimet, sistemet dhe politikat që përfshin të dhëna mbi shërbimet dhe sistemet administrative që mundësojnë gjithpërfshirjen e personave me aftësi të kufizuar në fusha të ndryshme të jetës të ngritura si rezultat i politikave dhe/ose programeve lokale, kombëtare e ndërkombëtare, shërbimet e politikat e strehimit dhe ndërtimore, të komunikimit, të mbrojtjes shoqërore, të shërbimeve shëndetësore, të shërbimeve

riaftësuese dhe integruese, në përurthje me moshën dhe aftësinë e kufizuar, qendrat e përkujdesit për fëmijët, etj.

Informacioni merret edhe mbi përfitimin e shërbimeve shëndetësore sipas kategorisë së sëmundjes, duke përfshirë pajisjet mbështetëse, rimbursimin e medikamenteve të rekomanduara nga mjeku, apo mungesat në ofrimin e këtyre shërbimeve edhe se si këto ndikojnë tek fëmija.

Për të gjitha pyetjet e mësipërme, në rastet kur përgjigja është “JO”, prindi duhet të pyetet “Si ndikon kjo në jetën e përditshme dhe në marrëdhënie me ju apo të tjerët? Si mendoni se ndikon kjo në zhvillimin e fëmijës suaj? Si ndikon kjo në kryerjen e veprimeve bazë në përditshmëri?

Proçesi i vlerësimit të fëmijëve me aftësi të kufizuar dhe mundësi i mbështetjes me shërbime (skematike)⁷

⁷ Skema në të djathtën tuaj shpjegon procesin e vlerësimit bio-psiko-social të aftësisë së kufizuar, në krahasim me skemën e vlerësimit mjekësor që aplikohet më parë për vlerësimin e fëmijëve (majtas).

Stadet e zhvillimit dhe rritjes së fëmijëve

Përmbledhja e stadeve të zhvillimit dhe rritjes së fëmijëve			
Mosha	Momentet me rëndësi fizike	Momentet me rëndësi emocionale / sociale	Momentet me rëndësi mendore/ intelektuale
0-13 muajsh	• Reagon ndaj tingujve • Ndjek objektet me sy • Kap objekte • Gradualisht e ngre kokën për periudha më të gjata • I sheh gjërat dhe i arrin ato • Shtyn lart me krahë kur është në bark • Mund të rrokulliset • Fillon të ulet pa mbështetje • Mund të kërcëjë kur mbahet në këmbë • Rrotullohet në të dy drejtimet • Tërhiqet në pozicionin në këmbë • Zvarritet	• Përpiqet të shikojë njerëzit • Fillon t'u buzëqeshë njerëzve • I përgjigjet shprehive të fytyrës • I pëlqen të luajë me njerëzit • Përgjigjet ndryshe ndaj toneve të ndryshme të zërit • I gëzon pasqyrave • Kupton praninë e një të huaji • Atashohet me/ preferon njerëz të njohur	• Tregon interes për objektet dhe fytyrat • Njih fytyrat e njohura • Dallon muzikën • Përgjigjet ndaj shenjave të afeksionit dhe dashurisë • Mund të mërzhitet me aktivitete të përsëritura • I çon duart deri te goja • I kalon gjërat nga një dorë në tjetrën • Shikon gjëra që bien

			• Kërkon gjëra të fshehura
14 – 24 muajsh	• Ecën dhe vrapon • Pi vetë nga filxhani • Kthen faqet e librit • Zhgaravit spontanisht • Ecën së-prapthi • Dëshiron të praktikojë aftësi të reja • I përdor gishtat relativisht mirë • Pëlqen gjimnastikën ngjitjen dhe të zbresi duke rrëshqitur • Vendos në formë piramide 2-3 kuba ose kallëpe	• Tendenca për të shfaqur negativizëm; ; stadi i “<i>jo</i>”-së • Bëhet i ndërgjegjshëm për veten e tij si një qenie e pavarur dhe fillon të kërkojë pavarësi • Teste të kufizuara • Zhvillon konceptin e vetes; stadi i ndihmës; do gjithçka; posesiv • Tendencë për të qëndruar afër nënës dhe bën përpjekje për t’ju afruar asaj, kërkon aprovim, kërkon ndihmë	• Përdor gjuhën për të plotësuar nevojat e menjëhershme: “e imja “; “biskota” • Imiton fjalët dhe kupton më shumë sesa mund të thotë • Është në gjëndje të bëj veprimet që ka në kokë; ka imazhe, kujtime si dhe eksperimenton duke parë atë që do të ndodhë • Mëson të përdorë kuptime të reja për të zbatuar një plan • Shpenzon një kohë të gjatë për të eksploruar një subjekt të vetëm

			• Dëshiron të luajë me të tjerët
2 -3 vjeç	• Ka kontroll të mjaftueshëm të muskujve për ushtrimin e tualetit • Ka lëvizshmëri të lartë; aftësitë janë të rafinuara • Përdor lugën për të ushqyer veten • Gjuan ose flak tutje topin • Zbërthen objekte të thjeshta dhe i monton sërish. • Ka përparuar në kordinimin sy – dorë dhe mund të bëjë pazëlla të thjeshta, me blloqe.	• Ka shumë vështirësi në ndarjen e diçkaje • Ka dëshira shumë të forta por është duke zhvilluar aftësinë e vetëkontrollit, dëshiron të jetë i përzemërt me prindërit por shpesh e ka të vështirë të kontrollojë impulset • Shfaq afeksion veçanërisht për kujdestarin • Fillon aktivitetin e lojës i vetëm dhe e fut veten në punë. • Është në gjendje të komunikojë dhe të bashkëbisedojë • Është duke zhvilluar interes për shokët	• Është në gjendje të mendojë para se të veprojë • Bëhet shumë i gojës • Kënaqet duke folur me të tjerët • Kënaqet me aktivitete krijuese, psh loja me blloqe, arti • Dëshiron ti kuptojë dhe ti imitojë të tjerët • Mendon për zgjidhjen e problemeve përpara se të veprojë për to(ka lëvizuar përtej stadiit veprim-kufi)
3 – 4 vjeç	• Kërcen në vend • Zbret shkallët kordinon këmbët me njëra – tjetrën • Përdor tualetin vazhdimisht	• Di emrin, gjininë, moshën dhe shikojnë veten si një pjesë e familjes se bashkuar	• Beson se ka një arsye për gjithçka dhe kërkon “<i>pse-në</i>”

	• Fillon të vishet vetë • Ndërton me blloqe ose kuba dhe luan me lodra • Ka zhvilluar kontrollin e muskujve të hollë. • Ka energji të pafund	• Ka vështirësi në ndarjen e diçkaje • Luan me fëmijët e tjerë dhe fillon të ndërveprojë me ta • Ndhmon në punë të vogla shtëpie të familjes • I pëlqen të jetë i “<i>madh</i>” dhe të kryej detyra të reja duke arritur kështu edhe aftësi të reja.	• Përdor lojën si simbolikë; ka një fantazi të fortë • Dëshiron të imitojë dhe të luajë role • Kupton disa koncepte numrash, krahasime dhe ngjyra • Bisedon dhe arsyeton • Interesohet për shkronjat • Është i aftë të zhkarravisë dhe të vizatojë objekte të njohura dhe rrathë
4 -6 vjeç	• Ka zhvilluar kordinimin dhe është duke mësuar aftësi të reja	• Luan duke bashkëpunuar me shokët • Zhvillon kapacitetin për të ndarë dhe për tu vërtitur ose rrotulluar • Është duke zhvilluar identitetin seksual dhe etnik	• Shfaq vëmendje të madhe për një periudhë të gjatë kohore • Kupton shkaqet dhe efektet e lidhjeve

	• Ka përvetsuar zotësinë e gishtave, i aftë të mbaj lapsin dhe ta përdor atë; të presë me gërshërë; të gjuajë topin; të përdorë pirunin dhe lugën; dhe të laj dhëmbët • Të ngjitet; të hidhet, të kërcej dhe të bëj akrobaci	• Shfaq pavarësi • Mbron vetveten dhe qëndron i fortë kur ka të drejtë • Identifikohet me prindërit dhe pëlqen t'i imitojë ata • Shpesh ka “miq të mirë” • Pëlqen t'u tregojë të rriturve aftësitë e tija • Vazhdimisht formon imazhe të vetes të bazuara në ndërveprimin me të tjerët.	• Zhvillon lojën dramatike me një vëmendje tek detaji dhe me realizëm • Aftësitë gjuhësore janë zhvilluar se tepërmi duke u bërë më komplekse dhe të shumëllojshme • Shpreh ide, kërkon pyetje, përfshihet në diskutim • Flet qartësisht • Njeh dhe mund të emërtojë anëtarët e familjes dhe miqtë
6 – 12 vjeç	• Kënaqet duke përdorur aftësitë e reja, si ato motorike të holla dhe ato të muskujve të mëdhenj • I pëlqen të përfshihet në sport • Është energjik dhe ka oreks të madh	• Është duke zhvilluar një personalitet të rafinuar • Vepron me shumë pavarësi dhe vet-siguri por ka momente kur është fëmijëror dhe i hutuar	• Pëlqen projektet që janë të prirura nga detyra si gatimi apo puna me dru

• Shton në peshë dhe zgjatet në gjatësi • Ka rritur koordinimin dhe forcën • Është duke u zhvilluar fizikisht në procion të njëjtë me të rriturit	• Kënaqet duke luajtur ose punuar me të tjerët dhe vetëm • Përcaktimi i konceptit të vetes lidhet ngushtë me suksesin në shkollë • Ka një identitet të fortë të grupit; përcaktimi i vetes rritet nëpërmjet shokëve • Luan kryesisht me moshatarë të të njëjtit seks • Fillon konflikti midis vlerave të prindërve dhe atyre të shokëve • Ka një sens të fortë të drejtësisë dhe korrektësisë • Beson se rregullat janë të rëndësishme dhe duhen ndjekur • Pëlqen vemendjen nga të rriturit dhe do që ata të jenë aty për ta ndihmuar • Është në gjendje të marrë përgjegjësi për veten, dhe të kujdeset për më të vegjëlit	• Është mjaft i gojës, kënaqet me shakatë dhe përdor gjuhën në mënyrë krijuese • Pyet për pyetjet që janë të orientuara nga faktet, dëshiron të di si, pse dhe kur • Dëshiron të krijoj histori dhe lojra • Është në gjendje të bëjë marrëveshje me ide abstrakte • Është i suksesshëm me mësimin e aftësive si leximi, shkrimi apo matematika
---	---	--

12 - 18 vjeç	• Është duke përjetuar një rritje të vrullshme dramatike. Për djemtë rritja në peshë dhe gjatësi ndodh në moshën 12-14 vjeç. Për vajzat kjo rritje ndodh në moshën 10 dhe 12 vjeç • Mund të bëhet ankhioz për ndryshimet fizike dhe është i shqetësuar për devijimin nga idealet • Arrijnë pjekurinë seksuale dhe shtojnë aktivitetin seksual	• Ka nevojë për ndihmë për t'u përshtatur më shumë prej ndryshimeve të cilat përmbajnë një sens të identitetit dhe vlerave • Shfaq luhatje ekstreme; shpesh nuk di si ta shpreh zemërimin • Kënaqet nga aktivitetet sociale në shkollë • I jep rëndësi të madhe shoqërisë; kërkon të jetë i pavarur nga prindërit • Provon të përshtatet me normat e grupit • Ka shoqëri të ngushtë dhe përfshihet emocionalisht • Është i interesuar në lidhjet interpersonale dhe është duke zhvilluar kodin personal të moralit	• Tregon një ulje të interesit për shkollën, ose më pak interes në studimet akademike • Realizon ndryshime impulsive në zhvillimin kognitiv • Është i aftë të arsyetojë të prodhojë hipoteza, dhe ti testojë ato me të dhëna të kundërta • Fillon të shqyrtojë dhe disa herë bën zgjedhje mjeshtërore • Është i interesuar për të fituar para; punon në punë me kohë të pjesshme.
--------------	---	--	---

		• Kërkon aleanca emocionale jashtë familjes; është më pak i varur nga familja për mbështetjen emocionale dhe afeksionin • Provon konfliktet me prindërit në lidhje me pritshmëritë • Përpiqet të përcaktojë veten si individualist dhe të ndarë nga pjesa tjetër si dhe provon stile të çuditshme dhe ekstreme të flokëve, veshjes, si dhe shfaq sjellje shkatërruese • Shpesh ndihet i pakuptuar nga prindërit	
--	--	--	--

Konventa për të drejtat e fëmijëve përbëhet nga 54 nene që përcaktojnë të drejtat e fëmijëve dhe mënyrën se si qeveritë duhet të punojnë së bashku për t'i vënë ato në dispozicion për të gjithë fëmijët.

Sipas kushteve të konventës, qeverive u kërkohet të plotësojnë nevojat themelore të fëmijëve dhe t'i ndihmojnë ata të arrijnë potencialin e tyre të plotë. Në qendër të kësaj konvente është pranimi se çdo fëmijë ka të drejta themelore. Këto përfshijnë të drejta si:

- Jeta, mbijetesja dhe zhvillimi
- Mbrojtja nga dhuna, abuzimi ose neglizhenca
- Një edukim që u mundëson fëmijëve të përmbushin potencialin e tyre
- Të rriten ose të kenë një marrëdhënie me prindërit e tyre
- Të shprehin mendimet e tyre dhe të dëgjohen.

Në vitin 2000, Konventës për të Drejtat e Fëmijëve ju shtuan dy protokolle opsionale. Njëri kërkon nga qeveritë të sigurojnë që fëmijët nën moshën 18 vjeç të mos rekrutohen me forcë në forcat e tyre të armatosura. E dyta u bën thirrje shteteve të ndalojnë prostitucionin e fëmijëve, pornografinë e fëmijëve dhe shitjen e fëmijëve në skllavëri. Një protokoll i tretë opsional u shtua në vitin 2011, që u mundëson fëmijëve të cilëve u janë shkelur të drejtat të ankohen drejtpërdrejt në Komitetin e OKB-së për të Drejtat e Fëmijëve.

Në nënin 2 të saj Konventa ka parashikuar që Shtetet Palë të angazhohen dhe të respektojnë të drejtat e përmedura në këtë Konventë dhe t'ja garantojnë ato çdo fëmije, që përfshihet në juridiksionin e tyre, pa asnjë lloj dallimi, pavarësisht nga raca, ngjyra, gjinia, gjuha, feja, opinionin politik ose çdo opinion tjetër, nga origjina kombëtare, etnike ose shoqërore, pasuria, aftësia e kufizuar, prejardhja familjare apo çdo gjendje tjetër e fëmijës ose prindërve të tij ose përfaqësuesve të tij ligjorë.

Për fëmijët me aftësi të kufizuar në nenin 23 të Konventës parashikohet se Shtetet Palë pranojnë se fëmija me aftësi të kufizuar mendore ose fizike duhet të bëjë një jetë normale dhe të

përshtatshme, në kushte që garantojnë dinjitetin e tij, që nxisin autonominë dhe lehtësojnë pjesëmarrjen e tij aktive në jetën e bashkësisë.

Shtetet Palë njohin të drejtën e fëmijës me aftësi të kufizuar për kujdes të posaçëm dhe nxisin e sigurojnë, brenda mundësive të të ardhurave të disponueshme, dhënien fëmijës, i cili përmbush kushtet, si dhe atyre që kujdesen për të, të ndihmës që kërkohet dhe që i përshtatet gjendjes së fëmijës dhe gjendjes financiare të prindërve të tij, ose të atyre që kujdesen për të.

Duke njohur nevojat e veçanta të fëmijës me aftësi të kufizuar, ndihma jepet falas sa herë të jetë e mundur, duke pasur parasysh burimet financiare të prindërve të tij ose të atyre që kujdesen për të dhe kjo synon që fëmijët me aftësi të kufizuar të kenë mundësi efektivisht të marrin arsim, kualifikim, shërbime shëndetësore, shërbime riaftësimi, përgatitje për punësim dhe veprimtari argëtuese, në mënyrë që fëmija të sigurojë një integritet shoqëror dhe zhvillim vetjak sa më të plotë përfshirë zhvillimin e tij kulturor dhe shpirtëror.

Shtetet Palë, në frymën e bashkëpunimit ndërkombëtar, nxisin shkëmbimin e informacionit të përshtatshëm në fushën e kujdesit shëndetësor parandalues dhe të trajtimit mjekësor, psikologjik dhe funksional të fëmijëve me aftësi të kufizuar, përfshirë përhapjen dhe mundësinë e marrjes së informacionit lidhur me metodat e riaftësimit, edukimit dhe shërbimeve të formimit profesional, me qëllim që Shtetet Palë të kenë mundësi të përmirësojnë cilësitë dhe aftësitë e tyre dhe të zgjerojnë përvojën e tyre në këto fusha. Në këtë drejtim, duhet të mbahen parasysh në mënyrë të veçantë nevojat e vendeve në zhvillim.

Të gjitha vendet që nënshkruajnë Konventën mbi të Drejtat e Fëmijëve janë të detyruara nga ligji ndërkombëtar për të siguruar zbatimin e saj. Zbatimi i Konventës monitorohet nga Komiteti për të Drejtat e Fëmijëve.

Konventa e OKB për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuar

Fëmijët me aftësi të kufizuar (Neni 7)

Shteti duhet të marrë të gjitha masat e nevojshme për t'u siguruar që fëmijët me aftësitë kufizuar gëzojnë të gjitha të drejtat dhe liritë themelore të njeriut njësoj si fëmijët e tjerë.

Në të gjitha veprimet lidhur me fëmijët me aftësi të kufizuar prioritet kryesor duhet të jetë ajo çfarë është më e mirë për këta fëmijë.

Shteti duhet të sigurohet që fëmijët me aftësi të kufizuar të kenë të drejtën për të shprehur lirisht pikëpamjet e tyre në lidhje me të gjitha çështjet që u përkasin dhe këtyre pikëpamjeve u duhet dhënë pesha/vlerësimi i duhur në përputhje me moshën dhe pjekurinë e tyre, njësoj si për të gjithë fëmijët e tjerë, si edhe ju duhet ofruar asistencë e duhur sipas moshës dhe aftësisë së kufizuar për ta realizuar këtë të drejtë.

Të Drejtat e fëmijëve me Aftësi të kufizuar, për herë të parë janë parashikuar si dispozita eksplicite në Konventën për të Drejtat e Fëmijës, të miratuar në vitin 1989. Ndalimi i diskriminimit për shkak të aftësisë së kufizuar (neni 2), dhe detyrimin për ofrimin e shërbimeve për fëmijët me aftësi të kufizuara, në mënyrë që të mundësojë integrimin e plotë social të tyre (neni 23).

Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (OKB, 2006), forcoi më tej të drejtat e fëmijëve me aftësi të kufizuara me një nen të dedikuar për fëmijët (neni 7 i sipërcituar). Kjo dispozitë parashikon detyrimin e shteteve palë për të siguruar realizimin e të gjitha të drejtave të fëmijëve me aftësi të kufizuara në baza të barabarta me fëmijët e tjerë, për të promovuar interesat e tyre dhe për të siguruar të drejtën e tyre për t'u dëgjuar dhe marrë seriozisht. Konventa përfshin, brenda parimeve të saj të përgjithshme (neni 3), respektin për kapacitetet në zhvillim të fëmijëve me aftësi të kufizuar dhe të drejtën e tyre për të ruajtur identitetin e tyre.

Gjithashtu, Konventa paraqet një detyrim të përgjithshëm (neni 4) për konsultimin me fëmijët, nëpërmjet organizatave të tyre përfaqësuese, gjatë hartimit të legjislacionit dhe politikave. Konventa garanton mbrojtje të veçantë për fëmijët me aftësi të kufizuar.

Konventat fokusohen në pabarazitë me të cilat përballen fëmijët me aftësi të kufizuara dhe bëjnë thirrje për përmirësim të aksesit të tyre në shërbime dhe pjesëmarrjen e tyre në të gjitha aspektet e jetës.

